

A KINAI NYELV HANGRENDSZERE

/Megközelítőleg, ahogy egy hozzá nem értő matematikus le tudja írni./

A kínai szótag egy szótagkezdő mássalhangzóból /kínaiul sengmu/ és a szótag többi részét magában foglaló szótagvégből /kínaiul yunmu/ áll. A szótagkezdő mássalhangzó ng kivételével bármely mássalhangzó lehet, de el is maradhat. Ha a szótag félhangzóval /w, y/ kezdődik, ezt /mint kötőhangzót/ a szótagvéghoz számítják. A szótagvég részei: kötőhangzó, főmagánhangzó, szótagvégző orrhang és esetleges szótagvégző r. A kötőhangzó i, u vagy ü lehet /vagy, ha nincs szótagkezdő mássalhangzó, i helyett y, u helyett w/, de el is maradhat. A főmagánhangzó bármely monoftongus, vagy ai, ei, ao, ou diftongus lehet; az utóbbi kettő az esetleges kötőhangzóval triftongust alkot. A szótagvégző orrhang n vagy ng lehet, de el is maradhat. A szótagvégző r, amely a legtöbb esetben hiányzik, tulajdonképpen a szótag után álló, hiányosan ejtett és az előző szótag kiejtését is módosító er szótag maradványa /hacsak nem éppen az er szótagról van szó/; ez az előtte álló monoftongussal diftongust, diftongussal triftongust, triftongussal tetraftongust alkothat /de esetleg másként módosítja/. A poliftongusok részeit + jellel kötöm össze, bár azok sokszor folytonosan mennek át egymásba.

I. Mássalhangók.

	latin átírás	ejtés
Labialisok:	b	mint német szóvégi b /zöngétlen media/
	p	mint német szókezdő p /aspirált/
	m	mint magyar m
Dentolabialis:	f	mint magyar f
Alveolárisok:	d	mint német szóvégi d /zöngétlen media/
	t	mint német szókezdő t /aspirált/
	n	kb. mint magyar n, de valamivel kisebb nyelvényomással ejtve
	z	magyar c és dz közötti zöngétlen affrikáta
	c	magyar c, de aspiráltan ejtve
	s	magyar sz
Laterális:	l	kb. mint magyar l, de valamivel kisebb nyelvényomással ejtve
Palatálisok:	zh	magyar cs és dzs közötti zöngétlen affrikáta
	ch	magyar cs, de aspiráltan ejtve
	sh	mint magyar s
	r	tremulált magyar zs, kb. mint cseh r
	j	magyar ty és gy közötti zöngétlen affrikáta
	q	a magyar ty-hez hasonló affrikáta, de aspiráltan ejtve; kissé a magyar cs aspirált megfelelője felé tér el attól
	x	selypitve ejtett magyar sz, hasonló a német ich-Lauthoz, de annál kissé sziszegősebb
Velárisok:	g	mint német szóvégi g /zöngétlen media/
	k	mint német szókezdő k /aspirált/
	ng	mint a magyarban a g előtt ejtett n. /A g csak magánhangzó előtt hangzik. Ha b, d, z, zh, j vagy g jön utána, ez utóbbi kissé zöngésedik. Hasonló zöngésedés máskor is előfordul, főleg egyes képzőkben./
	h	mint magyar h

II. Félhangzók.

latin átírás

ejtés

w

mint angol w

y

mint magyar j

III. Magánhangzók.

/Jobb rendszer híján: /

1. Se nem nazálisok, se nem retroflektáltak:

latin átírás

ejtés

Monoftongusok:

a /szó végén/

mint német a *előbb*

a /n előtt/

kissé ~~hátrább~~ képzett hang, mint német a

a /a yan szó-
tagban/;

e /y után/

mint magyar nyílt e

e /n előtt/

magyar zárt é és francia oe közötti
hang /ə/

i; szó elején

mint magyar i /a yi-ben nem hangzik a y! /

yi

i /z, c, s

orosz *и* és magyar ö közötti alveoláris
magánhangzó

után/

i /zh, ch, sh,
r után/

orosz *и* -hez hasonló palatális magán-
hangzó

o /szó végén/

hasonlít a magyar o-hoz, de valamivel
kevésbé kerekített ajakkal ejtendő

o /a wo szó-
tagban/

az előzőhöz hasonló, még kevésbé kere-
kített ajakkal ejtett hang

u /ha nem j, q,
x, y áll
előtte/

mint magyar u

u /j, q, x, y
után/;

ü /n, l után/

mint magyar ü

Diftongusok:

ai

a man szóban ejtett angol a + magyar j

ai /a wai szó-
tagban/

a német a-nál kissé előbb képzett hang +
magyar j

ao

a német a-nál kissé hátrább képzett hang +
+ nagyon röviden ejtett, magyar o és u
közötti hang /ə/

e

magyar zárt é és francia oe közötti hang
/ə/ + nagyon röviden ejtett, a but
szóban ejtett angol u

ei

röviden ejtett magyar é + nagyon röviden
ejtett magyar i

ia /szó végén/

nagyon röviden ejtett magyar i + német a

ia /n előtt/

ie

nagyon röviden ejtett magyar i + magyar
nyílt e

ou

a magyar o-hoz hasonló, de lényegesen ke-
vésbé kerekített ajakkal ejtett hang +
+ nagyon röviden ejtett, a magyar u-
hoz hasonló, de valamivel szélesebb
ajaknyílással ejtett hang

ou /a you szó-
tagban/

nagyon röviden ejtett, a magyar o-hoz ha-
sonló, de lényegesen kevésbé kerekí-
tett ajakkal ejtett hang + a magyar
u-hoz hasonló, de valamivel szélesebb
ajaknyílással ejtett hang

+ ha nem d'itendo, hogy az n után nem jön (magyarul szótagban) s.
(Máskor is!)

latin átírás ejtés

u /n előtt, de
nem j, q,
x, y után/ magyar u + nagyon röviden ejtett, a
magyar zárt é és a francia oe
közötti hang /ø/

u /a jun, qun,
xun, yun
szótagok-
ban/

magyar ü + nagyon röviden ejtett
magyar i /ɪ/

ua /szó végén/

nagyon röviden ejtett magyar u +
német a

ua /n előtt,
de nem j,
q, x, y
után/

nagyon röviden ejtett magyar u +
+ kissé előbb képzett hang, mint
a német a

ua /a juan,
quan,
xuan,
yuan szó-
tagokban/

nagyon röviden ejtett magyar ü +
+ a man szóban ejtett angol a

ue /j, q, x, y
után/;

üe /n, l után/

nagyon röviden ejtett magyar ü +
+ magyar nyílt e

Triftongusok:

iao

nagyon röviden ejtett magyar i + a
német a-nál kissé hátrább kép-
zett hang + nagyon röviden ej-
tett, a magyar o és u közötti
hang /ɔ/

iu

nagyon röviden ejtett magyar i + még
rövidebben ejtett, a magyar o-hoz
hasonló, de lényegesen kevésbé ke-
rekitett ajakkal ejtett hang + a
magyar u-hoz hasonló, de szélesebb
ajaknyílással ejtett hang

uai

nagyon röviden ejtett magyar u + kissé
előbb képzett hang, mint a német a +
magyar j

ui

nagyon röviden ejtett magyar u + még
rövidebben ejtett magyar é + ma-
gyar i

2. Nazálisok:

latin átírás

ejtés

Monoftongusok:

a /ng előtt/

kissé hátrább képzett hang, mint a
német a, nazalizálva

e /ng előtt/

mint angol u az ungrounded szó elején
magyar o és u közötti hang /ɔ/, naza-
lizálva

o /ng előtt/

Diftongusok:

ia /ng előtt/

nagyon röviden ejtett magyar i + kis-
sé hátrább képzett hang, mint a
német a, nazalizálva

io /ng előtt/

nagyon röviden ejtett magyar i + magy
o és u közötti hang /ɔ/, nazali-
zálva

latin átírás	ejtés
--------------	-------

Ua /ng előtt/	nagyon röviden ejtett magyar U + német a
---------------	--

3. Retroflektáltak:

latin átírás	ejtés
--------------	-------

Diftongusok:

ar; air; anr

német a + ~~racssolva~~ angolosan racssolva ejtett r vokális része /az r-része csak magánhangzó előtt hangzik; ez vonatkozik a többi retroflektált és retroflektált nazális hangra is/

er; enr;
ir /z, c, s,
zh, ch, sh,
r után/

magyar zárt e és francia oe közötti hang /ə/ + angolosan racssolva ejtett r vokális része /ejtés közben az ajakkerekítés csökken!/
a magyar o-hoz hasonló, de valamivel kevésbé kerekített ajakkal ejtett hang + angolosan racssolva ejtett r vokális része

or

ur (ke előtt mint
i. g, x, y)

magyar u + angolosan racssolva ejtett r vokális része

Triftongusok:

eir

magyar é + angolosan racssolva ejtett r vokális része

Triftongusok:

aor

német a-nál kissé hátrább képzett hang + nagyon röviden ejtett, magyar o és u közötti hang /ə/ + angolosan racssolva ejtett r vokális része

ir /ha nincs
előtte
z, c, s,
zh, ch,
sh, r/;

ier; inr

nagyon röviden ejtett

magyar i + magyar zárt e és francia oe közötti hang /ə/ + angolosan racssolva ejtett r vokális része

iar; ianr

nagyon röviden ejtett magyar i + német a + angolosan racssolva ejtett r vokális része

our

a magyar o-hoz hasonló, de lényegesen kevésbé kerekített ajakkal ejtett hang + nagyon röviden ejtett, a magyar u-hoz hasonló, de valamivel szélesebb ajaknyílással ejtett hang + angolosan racssolva ejtett r vokális része

uar; uair; uanr

nagyon röviden ejtett magyar u + német a + angolosan racssolva ejtett r vokális része

ueir

nagyon röviden ejtett magyar u + magyar é + angolosan racssolva ejtett r vokális része

unr

magyar u + magyar zárt e és francia oe közötti hang /ə/ + angolosan racssolva ejtett r vokális része

uor

nagyon röviden ejtett magyar u + a magyar o-hoz hasonló, de kevésbé kerekített ajakkal ejtett hang + angolosan racssolva ejtett r vokális része

latin átírás ejtés

uanr /j, q, x,
y után/

nagyon röviden ejtett magyar ü + a
man szóban ejtett angol a + an-
golosan raccsolva ejtett r voká-
lis része

uer; ür;
ur /j, q, x,
y után/

nagyon röviden ejtett magyar ü + ma-
gyar nyílt e + angolosan raccsolva
ejtett r vokális része

Tetraftongusok:

iaor

nagyon röviden ejtett magyar i + a
német a-nál kissé hátrább képzett
hang + nagyon röviden ejtett, a
magyar o és u közötti hang /25/ +
+ angolosan raccsolva ejtett r
vokális része

iur

nagyon röviden ejtett magyar i + még
rövidebben ejtett, a magyar o-hoz
hasonló, de lényegesen kevésbé
kerekített ajakkal ejtett hang +
+ a magyar u-hoz hasonló, de vala-
mivel szélesebb ajaknyílással ej-
tett hang + angolosan raccsolva
ejtett r vokális része

4. Retroflektált nazálisok:

latin átírás ejtés

Diftongusok:

angr

kissé hátrább képzett hang, mint a
német a, nazalizálva + angolosan
raccsolva ejtett r vokális része,
kissé még nazalizálva

engr

mint angol ungr az ungrounded szóban,
de az r-nek csak a vokális részéig

ongr

magyar o és u közötti hang /25/, naza-
lizálva + angolosan raccsolva ej-
tett r vokális része, (nazalizálva
luna nyelv)

Triftongusok:

iangr

nagyon röviden ejtett magyar i + kissé
hátrább képzett hang, mint a német
a, nazalizálva + angolosan racs-
csolva ejtett r vokális része, kis-
sé még nazalizálva

iongr

magyar xoxéxxoxközötti hang nagyon rö-
viden ejtett magyar i + magyar o és u
közötti hang /25/, nazalizálva +
+ angolosan raccsolva ejtett r vo-
kális része, kissé még nazalizálva

uangr

nagyon röviden ejtett magyar u + német
a, nazalizálva + angolosan racs-
csolva ejtett r vokális része, kis-
sé még nazalizálva

Pótlások.

3. oldalra, diftongusok végére:

latin átírás ejtés

uo

nagyon röviden ejtett magyar u + a
magyar o-hoz hasonló, de kevésbé kere-
kitett ajakkal ejtett hang

3. oldalra, nazális monoftongusok közé /e után/:

<u>latin átírás</u>	<u>ejtés</u>
i /ng előtt/	magyar i, nazalizálva

5. oldalra, retroflektált nazális diftongusok közé /engr után/:

<u>latin átírás</u>	<u>ejtés</u>
ingr	magyar i, nazalizálva + angolosan raccsolva ejtett r vokális része, kissé még nazalizálva

Megjegyzések.

1. Mindez a kínai irodalmi nyelvfejlődésben levő pekingi dialektusra vonatkozik, a többi dialektusnak a hangrendszere is eltér ettől. /Pl. a déli dialektusokban ng lehet szótagkezdő mássalhangzó is és szótagvégezőként nemcsak orrahang szerepelhet./
2. A magánhangzók /ill. poliftongusok esetében a leghosszabban ejtett komponens/ hosszúsága függ attól is, milyen a szótag hangsúlya.
3. Azonos hangok többféle írásának természetesen ortográfiai oka van. Pl. az ü fölötti két pont megtakarítására az ü hangot u-nak írják minden olyan helyzetben, ahol u hang nem fordulhat elő, csak ü. A retroflektált és retroflektált nazális hanggal végződő szótagok esetén etimológiai helyesírást használnak a latin átírásban is, hogy fel lehessen ismerni azt a szótagot, amelyből az er szótag hozzáfűzésével keletkezett a kérdéses retroflektált vagy retroflektált nazális hanggal végződő szótag.

Mátvaháza, 1961. július 27.

Németh Gyula akadémikusnak, kedves Gyula bátyámnak mély tisztelettel és szeretettel /saját használatára/

A laimai nyelo hangrendezése

háttag (mó) merkezet; nóttag, lándó, nóttagvejt; utóbbi nala kina:
kötőhangzó (i, u, ü), ~~felhangzó~~ fő-magánhangzó, végzó nala.

I. Mánhangzók.

1. Labialisok

i-rás	éftis
b	mint mint móméj; b (röngylen midea)
p	mint mint mólándó p (aspirált)
m	mint magyer m

2. Dentolabialis

f	mint magyer f
---	---------------

3. Alveoldrális

d	mint mint odvig; d (röngylen midea)
t	mint mint mólándó t (aspirált)
n	h. mint magyer n, valmial kezdett nyománal nyelo és ing között.

4. ~~Labialis~~

k	mint magyer k
g	magyer c és az közötti röngylen midea
c	aspiráltan éftis magyer c
s	mint magyer sz

4. ~~Labialis~~

l	mint magyer l
---	---------------

5. Palatale

- zh magyar is és der közöti zöngétlen ~~mede~~ affrikata
 ch aspiráltak yfelt magyar is
 sh mint magyar s
 + mint csak t
 j ^{is az közöti zöngétlen} magyar ty ~~haz hazas~~ affrikata
 g aspiráltak yfelt magyar ty-haz hazas affrikata, kéne a
 magyar is felé t-é a magyar ~~th~~ tyh-tól
 x ~~mint a mint is kántant kéne minigörözt~~
 helyettesít n, kelt hazasit a mint is kántant, de
 kéne minigörözt

6. Velárisok

- g mint mint mörögi g (zöngétlen mede)
 k mint mint mörödi k (aspirált)
 ng mint magyar g előtti magyar ~~ng~~ n, a g csak magyar-
 hangra előt hangok. The b, d, z, zh, j csak g
 jön utána, akkor is utótti hang kéne zöngésedék.
 (Néha máshor is zöngésedik, főleg egyes beszédben.)
 h mint magyar h

II. Felhangzók

- w mint angol w
 y mint magyar j

2. Bifonkusok

ai
ai (a wai rötögben)
ao

a man rötögben yttel angol a + magyar j.
o mint a - mel' lifin' elött lepratt hang + magyar j.
a mint a - mel' lifin' hatra'tt lepratt hang + magyar rötög-
ben yttel, magyar o is u közzé hang (35)

→ e

ei

rötögben yttel magyar e' + magyar rötögben yttel magyar i

ia (mötögben)

magyar rötögben yttel magyar i + mint a

ia (mötög), ie

magyar rötögben yttel magyar i + magyar e

ia (mög elött)

magyar rötögben yttel magyar i + lifin' hatra'tt lepratt hang,
mint a mint a, neutralizálva.

io (mög elött)

magyar rötögben yttel magyar i + magyar o is u közzé hang (35),
neutralizálva

e

magyar zart e és ö közzé hangok (3) ^{hasonló} hangok ^{lepratt} ^{lepratt}
közben a hat rötögben yttel angol u jeli taloldó hang.

→ ou

ua (mötögben)

magyar rötögben yttel magyar u + mint a

ua (mötög)

magyar rötögben yttel magyar u + lifin' elött lepratt hang,

ua (mög j, g, v, y is közzé)

mint a mint a
magyar rötögben yttel magyar ü + magyar mötögben yttel angol a

ua (mög elött)

magyar rötögben yttel magyar u + lifin' elött lepratt hang,
mint a mint a, neutralizálva.

→ ou

→

ou (a ou rötögben)

a magyar o-hoz hasonló, de lényegesen kevésbé körültekintő
ajánlat yttel hang + magyar rötögben yttel, a magyar u-hoz
hasonló, de mélyebb ajánlat yttel hang

mint az elötti, de az ^{lepratt} ^{lepratt} ^{lepratt} magyar rötögben, az u hason-

nagyon röviden ^ugyet maggar u + a maggar o-hoz hasonló, de
kevésbé hasonlít a gyálkhal ^ugyet hang

u (belső) maggar u + nagyon rövid ^ugyet maggar zott e is ö hözöti hang (2)

~~u (szög) maggar u + nagyon rövid ^ugyet maggar zott e is ö hözöti hang (2)~~
~~gyet u hanghoz hasonló hang~~

u (j, i, x, y) is a hözöti

~~u (belső) maggar ü + nagyon röviden ^ugyet maggar i~~

ue (j, i, x, y, uton),

ue (h, n, l, uton) } ~~u~~ nagyon röviden ^ugyet maggar ü + maggar ^ugyet e

3. Tíftöngörök

iao nagyon röviden ^ugyet maggar i + a német a-nál kevésbé
híj, nett hang + nagyon röviden ^ugyet, maggar o is u hözöti
hang (25)

ipe nagyon röviden ^ugyet maggar i + nagyon röviden ^ugyet, a maggar
o-hoz hasonló, de lényegesen kevésbé hasonlít a gyálkhal ^ugyet
hang + a maggar u-hoz hasonló, de némiképp a gyálkhal ^ugyet
hang

uai nagyon röviden ^ugyet maggar u + a német a hanghoz kevésbé
előtt leírt hang, mint a német a + maggar j

upi nagyon röviden ^ugyet maggar u + ^unagyon röviden ^ugyet maggar i +
maggar i

mg:

~~er~~, ier, üer, ~~aur~~, ~~aur~~, ~~aur~~, ~~aur~~, ~~aur~~

ar, iar, uar

or, aor, uor, iaor

ur, our, ieur

air, ueir

igr (angr, ianger, uanger, engr, ingr, ougr, iougr)

ir

int

ür (...ur)

~~ir (ih, ch, sh, s, z, c, s, stän)~~

er, aur, (sh--s) ir

3 ier, ir, int

10 üer, ür, uaur (...) ur

7 uer

1 ar, aur, aur

12 iar, iaur

8 uar, uaur, uaur

1 üaur

✓ or

4 aor

8 uor

X iaor

✓ ur

4 our

X ieur

✓ eir

6 ueir

angr

ianger

uanger

engr

inger

ougr

iougr

(^{2h}₄²₂) ir

aur, iaur, uaur, üaur